

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בהידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

כרשת ויהי - תשס"ט

דבר תורה

"ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני. ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחית עם רב". בראשית נ' י"ט - כ'
כאשר האחים שלחו את בני בלהה אל יוסף, שיאמרו לו שאביו ציוה לפני מותו (שם שם ז'), "כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם כי רעה גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך", מבואר שהאחים הבינו שב'מכירה' הם לכאורה נכשלו ב'חטא של בן אדם לחברו', ואשר על כן הם מבקשים ממנו שישלח להם, ובמיוחד אח"כ, כשכולם באו לפניו (שם שם ז'), "ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים", בכדי לכפר על אשר עשו נגדו.
אך בתשובתו של יוסף לאחים, "אל תיראו כי התחת אלקים אני...", מבואר שיוסף הבין שאם יש במעשה המכירה חטא, אזי הוא מהחטאים שבין אדם למקום, לא בין אדם לחברו, לא רק שלא תועיל מחילתו, אלא אין להם מה לבקש ממנו מחילה, הוא לא 'בעל דינם'.

וצריך ביאור, מה שורש מחלוקתם של האחים ויוסף, מדוע האחים הבינו שה'מכירה' היא מהדברים שבין אדם לחבירו, ומדוע יוסף למד שהיא מהדברים שבין אדם למקום.

בפרשת נדרים נאמר (במדבר ל' ד' - ז'), שכאשר בת או אשה נודרים נדר, היכולת ביד אביה ובעלה להפר את נדרה. וכותבת התורה שלש פעמים בפרשה, שאם מי שהיכולת בידו הניא את הנדר (שם שם ו'), "כל נדריה ואסריה אשר אסרה על נפשה לא יקום, וה' יסלח לה כי הניא אביה אתה". ונתקשו חז"ל, על מה נאמר 'וה' יסלח לה', הרי נדרה של אותה אשה הופר, "במה הכתוב מדבר, באשה שנדרה בניזר, ושמע בעלה והפר לה, והיא לא ידעה ועוברת על נדרה ושותה יין ומטמאה למתים, זו היא צריכה סליחה ואע"פ שהוא מופר". לשון רש"י שם, והוא מהספרי, וכע"ז איתא בניזר כ"ג א' וקידושיין פ"א ב'.

ולכאורה צריך ביאור, מדוע אותה אשה צריכה סליחה, הרי בפועל היא לא עשתה שום 'מעשה עבירה', רק 'מחשבת עבירה', וקיימ"ל (קידושיין ל"ט ב' ועוד), "מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה", חוץ ממחשבת ע"ז מינות ועוד.

אלא, טעם הדבר שאותה אשה צריכה כפרה, היות ולא היה כאן מחשבה לחוד, אלא הצטרף לזה מעשה, ונהי שהתברר שהמעשה לא היה 'מעשה איסור', בכל זאת היה כאן מעשה שהצטרף למחשבה, ולכן היא צריכה כפרה על המחשבה (ועיין שם ב' א', 'מחשבה שעושה פירות').

נמצא שיש שלש דרגות באופן החטא [בכל החטאים מלבד ע"ז וכו'], א. אדם שחשב מחשבת חטא, ובפועל לא חטא, אין מחשבתו מצטרפת, ואינו צריך כפרה אפילו בדיני שמים. ב. אדם שחשב מחשבת חטא, ובפועל קיים את מחשבתו, וחשב שעושה מעשה עבירה, אך במציאות מפני סיבה מסוימת לא היה כאן מעשה עבירה, נהי שבידני אדם הוא לא יענש על כך, היות ולא היה מעשה עבירה, אך בדיני שמים הוא יענש, וצריך כפרה. ג. אדם שחשב מחשבת חטא, ובפועל קיים את מחשבתו, ועשה את מעשה העבירה, יענש על כך גם בדיני אדם.

ולפי"ז מבאר הגאון רבי יצחק ירוחם דיסקין זצ"ל [בנו של המהר"ל זצ"ל, ומודפס בספרו], האחים הבינו שהם ציפרו מעשה למחשבה במכירתו, ולכן הוא מאותן עבירות שבין אדם לחבירו, ועל כן הם נפלו לפניו וביקשו את סליחתו, אך יוסף טען, היות ולבסוף התברר שלא היה כאן שום 'מעשה' איסור, שהרי מעשה המכירה היה ההכנה וההתחלה לעליתו לגדולה ומלכות, ויגלגל את ההצלה של כל בית אביו, נמצא שיש כאן רק 'מחשבה' עם מעשה שלבסוף התברר לטובה, ומחשבה כזו, אינה מהדברים שבין אדם לחבירו, אלא רק בין אדם למקום, וכפי שביארנו, לכן מובן היטב מה שיוסף אמר להם, "ואתם חשבתם עלי רעה", למרות שהיתה מחשבה רעה במעשה המכירה, אבל המציאות לא כך היתה, אלא, "אלקים חשבה לטובה למען עשה כיום הזה להחית עם רב", ואם כן, כל מה שיש כאן הטעון מחילה, הוא מענין בין אדם למקום, ולכן, "התחת אלקים אני", אינני יכול למחול על זאת, כי הוא מעניני בין אדם למקום, ולא מדיני בין אדם לחברו.

כתב חידה

מנער למלכות נמשחתי,
וכתקופת חמה מלכתי.
כמנין בני המת בשיבה,
המיתו הזקנים בציווי מיראה.
מהגדול שהוטעה ע"י הרשע,
באתי למכשול חמור ונורא.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תנכורת: הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזה בפרשה או בפרש"י

לחכימא ברמיזא

במרדכי בב"ק (ס' ק"ו) כתב, "ואמרו שהיתה תקנת קדמונינו וחרם, שלא להוציא לעז ושם רע על המתים, שהם שוכני עפר". לפי"ז יש צורך ליישב עובדא באדם גדול מסוים.

התדע מיהו ?

[ואם תדע מי ביקש שיורידוהו מגדולתו על שלא ירד גשם, תגלה מיהו].

מעשה רב

ראובן המתין לבוא שמעון חברו שיקחנו עמו ברכבו לנסיעה, תוך כדי ההמתנה הסתכל על משאית ההובלות העומדת בסמוך ועל התכולה המגוונת שהועמסה עליה, עד אשר בא שמעון העלה את ראובן והמשיך בנסיעה.

במהלך הנסיעה פנה שמעון לראובן, ולאחר בקשת המחילה שאלו, ראובן ידיד, מזוית עיני הבחנתי בהסתכלותך הבוחנת על תכולת משאית ההובלות, עד אשר רק דקה ארוכה לאחר בואי הרגשת בזה, וכי אינך חושש לאיסור 'היזק ראייה'.

למטיב ידיעתי, השיב ראובן, 'היזק ראייה' נאמר בהסתכלות לבית חברו, לא כן כשחברו מוריד את רהיטיו וחפציו ל'רשות הרבים', ובכך בעצם במודע, גם אם מחוסר ברירה, מוותר הוא על כך.

ואילו שמעון טען, וכי לדברך לא נאמר איסור 'היזק ראייה' בחפצים המונחים ב'מרפסת' הנראים לעיני כל באי רשות הרבים, אלא כפי שכך הוא מנהג ההשתמשות, יש לרואים ליהזר מלהביט בהם, כך גם במי שמוריד חפציו להובלה לרשות הרבים, אך ראובן טען, שיתכן ואין הכי נמי, שבחפצים המונחים במרפסת, לא נאמר האיסור.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

פבין חידות

היכן מצינו שאסור לאדם לאכול מעדנים, אך שאר מיני מאכל, מותר לו לכתחילה לאכול (לא מחמת אונס או איסורי נדר).

מעניינא דסדרא

קיימ"ל ד"אין דבר שבערוה פחות משנים". הוכח מפרשתינו שיתכן לקדש אשה אף בלא עדים כלל.

© כל הזכויות שמורות ליחיד בחידודי ולרבנים הכותבים - מודיעין עילית - ארץ ישראל

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, אם מותר לבקש מחבירו שימכור לו ספר קודש, ולומר לו, אתן לך דמים מרובים, או דיש לחוש בזה מצד איסור ל"תחמוד"?

כאב הרמב"ם פ"א מגילה ואבידה, "כל החומד עבדו או אמתו או ביתו וכליו של חבירו או דבר שאפשר לו שיקנה ממנו, והכביד עליו ברעים, והפציר בו עד שלקחו ממנו, אע"פ שנתן לו דמים רבים, ה"ע עובר בלא תעשה שנא' לא תחמוד".
ובהל"ו "כל המתאווה ביתו או אשתו וכליו של חבירו, וכן כל כו"ל וכ"ו, כיון שחשב בלבו היאך יקנה דבר זה, ונפתה בלבו בדבר, עבר בלא תעשה, שנא' לא תתאוה, ואין תאוה אלא בלב".
מבואר דעת הרמב"ם שעוברים באיסור ל"תחמוד" אם עשה כן ע"י 'הפצרה', ורבינו רע"ט, ויש לפרש גם ענין 'לא תתאוה' על דרך זה, אבל ברמב"ם אינו מפורש, וכבר התחייב בזה נושאי כליו, וכידוע שיטת טו"ס, דבנותיהם של חסידים אין לא תחמוד, ולדעת הרמב"ם דתלוי ע"פ באמר רוצה אני, ואכמ"ל, ומ"מ שליטת הרמב"ם ברור דלא שנא.

אלא דהיא 'הפצרה' ניתן לשיעורים, דלא מסתבר דדוקא בריבוי רעים, אלא דיעקב הטעם מצד שנדחק הלה למכור מחמת שיכנועו של החומד, וכן מוכח מלשון רבינו יונה בשערי תשובה שערן ג' סי' מ"ג, וז"ל, "לא תחמד בית רעך, ולא תתאוה בית רעך, והזרנו בזה וכו', ואם יכסוף אדם שימכור לו חבירו שדה או כרם או אחד מחפציו ולא יש את נפשו למכרו, ואם יפצר בו ברב דברי תחנונים, יבוש להשיב פניו, אסור לצרצרו בו, כי זה כמו הכרח ואונס, והחומד לקחת כל חפץ, והוא איש נכבד, שאם ישאל לשאלה, אור פניו לא יפילון, אסור לשאול מעם רעהו מקח או מתת, ושלתי אצל בעל יתנו לו בנפש חפצה, ולא ירע לבלבו בתתו לו".

איברא דבשר"ת ידע, אלא החכמה ח"ג סי' מ"ג, כתב לצדד דרך חידוש, לחלק על דבר שהוא מצוה לדבר של חולין, ולכאן החילוק שייך רק אם אין בו שוה פרוטה, לא כן בדבר שעובר לסוחר [ובלשון מושאל "מעות ליהנות ניתנן"], מה לי אם דבר מצוה הוא, וע"ש שבעצמו דובר הוצא בהל"ו.

גם בשר"ת דברי יציב, ח"מ סי' ס"ה אות ו', מביא דעת בעל "רב ברכות", שמשפך לענין חומד לקנות ספר, דאפשר שמותר משום דנחשב כחומד מצוה, וכונתו, דהא ודאי דהמדבר על לבו של פלוני להקדיש ביתו לביהמ"ל אינו עובר, והוא מותר, וכן כל המעשה לצורך מצוה בכה"ל.

וכתב בדברי יציב, "והנהגה זו בביתנו, שהמצוה מוטל גם עליו, אבל במצוה שאינה מוטל עליו, או שחבירו רוצה לעשות המצוה בעצמו, והוא חושק ורוצה שחבירו יתן לו, כדי שהוא יעשה המצוה, לא מסתבר כלל שלא יאה בכלל האיסור, דמה ר"מ מה תכליתו של החשק, ח"ט חפץ של חבירו הוא רוצה, וד"ק".
ומאחר שנחבר שאין חילוק בין ספרים לשאר מילי, הדרן למילתא דאסור ל"תחמוד, והרי מבואר ברמב"ם דהוא בהפצר וריבוי רעים, ולפיכך, בניד"ש, המבקש לרכוש ספר של חבירו, ומציע עבדו זה דמים מרובים, יש לחוש לאיסור הל"ו, כיון שדבר זה תלוי מאוד בסוגי בני אדם, שהכל לפי המבקש והמתקשר, וכגון אם המבקש שואל איש נכבד [אפי' רק לפי סברת האדם שחשב ממנו, שטובה בו], וכן אם הוא שכנו או חבירו וכל כיו"ב, ודבר זה נתון כ"כ לחילוקים כמובן, וקרוי הדבר ליכנס

לספק דאורייתא.
וכבר כתב בערוך השלחן ח"מ סי' ש"ט ס"ג, וז"ל, "ודע, דמדברי הרמב"ם שהבאנו מתבאר, דעל לאו דלא תחמוד עוברים אף כשנתן מעות והמוכר מתבאר, ולכן לאו אדם מלקנות שלא אצל חנוני, אלא אם כשהמוכר מבקש ממנו שיקנה", הרי שלא תלה הערה"ש בהפצרו וריבוי רעים, ומסתבר שהוא משום סברא הנילו, דקשה לאמוד דבר זה, אם לא שמכירו כ"כ, וכולי האי ואולי.

ועצה טובה קמ"ל בניד"ד, שישאל לבעל הספר, האם יודע איך אפשר להשיג ספר כזה, כי אני מוכן לשלם על כזה ספר טבין ותקילין, והי' לא הלא מעצמו יתקורר להציע למכרו לו, מה טוב, ואם לאו, לא עבר, שהרי לא התאוה לקנות ספרו של חבירו בדוקא.⁶

תשובה ל"לחכמה ברמיזה"

בתשובה לשאלה, מי הוא האדם הגדול שיש ליישב עובדא דידו' עם מאחז"ל (מגילה כ"ח א') שאסור להסתכל בצלם דמות אדם ושע.

המדובר הוא בר"ע, כמ"ש בעל"ז כ"א א', "ואף ר"ע ראה אשת טרונוסדורסוס ורע, רק, שחק, ובכה. רק, שהיתה באה מטיפה סרוחה, שחק, דעתידה דמגירה ונסיה לה, בכה, דהאי שורא בל בעפרא". וע"ש בגמ' שמקשה "ולאיסתכלי מי שרי, מיתבי וכו' שלא יסתכל אדם וכו'", ואין הגמ' מקשה, ולאסתכלי מי שרי, והא אסור להסתכל בפני רשע, והיא היתה מרשעת באותה שעה, כמבואר בראשונים בנדרים נ"ב, ע"ש.

ואין לומר, שמשום שעתידה לינשא לו שאני, דהא אכתי מרשעת היתה, וסברא זו דהיתר הסתכלות לצורך, זה לא מצוינו אלא במשודרת מצד איסור הסתכלות, דלאיך גיסא, מותר לפי שעה כדי לא לעובר? איסור דרבינו קידושין מ"א א'.⁸

וראיתי בן היודע בעל"ז שם (כ' ב'), בתירוץ הגמ' "קרוי זוית הוא"⁹, כתב וז"ל, "מיהו על עובדא דר"ע, ליכא מעיקרא קושיא, דהתם היא אשה לדבר עמו, ומוכרח לראותה כדי להשיב לה תשובה, ואינה אשה הדיוטית, אלא אשתו של משנה למלך הוא, ואיך יעצים עיניו ולא יראנה בעת שמדבר עמה, ונמצאת ראייתו הכרחית", ופשוט כוונתו, רק שלא העצים עיניו, אבל עצם האיסור אינו ברא"י בעלמא אלא בהבטה, כמ"ש במג"א סוסי" רכ"ה, והוא לא הביט"¹⁰, רק ראה בהעברה בעלמא.

הרמז: מי שתלמיד תלמידו ופגוש עם בנם של קדושים, דאיחא בנדרים פ"א א', "אסי בר יהודה לא אתא למתיבתא דר' יוסי תלתא יומי, ואשכח' ורדימוס ב"י, יוסי, א"ל מ"ט לא אתי מר לבי מדרשא דבא הא תלתא יומי". ופרש"י "ורדימוס בר' יוסי"¹¹, דמיתקרי בנן של קדושים"¹².

ואימתו בן יהודה תלמידו של ר"א בן שמוע ה', כמ"ש במנחות ח"א א', "והתניא אמר רבי, כשהלכתי למצות מדותי אצל ר"א בן שמוע, ואמרי לה למצות מדותי של ר"א בן שמוע, מצאתי יוסף הבבלי יושב בעינו, והי' חביבי לו ביותר עד לאחת", ועי' פסחים ק"ג ב' "תנא הוא יוסף איש הוצל, הוא יוסף הבבלי... הוא איש בן יהודה", ומבואר, שהיינו יוסף הבבלי¹³ היינו איש בן יהודה, ור"א בן שמוע תלמיד ר"ע ה', כדאי' ביבמות ס"ב ב'.
ומבואר שתלמיד תלמידו דר"ע נפגש עם בנן של קדושים, וכידוע טעם הגמ' בעל"ז שם כמה שנקרא כן, שאפי' בצורתא דזווא לא הסתכל, כ"ש באדם רשע, ומובן הלכה הדברים כמין חומר.

של לא תחמוד, והאיסור הוא רק שלא יחמדו ויתאוה בית זה. וז"ל ר"א בן הרמב"ם ע"ה"ש פ' יתרו, והבן, שהאזהרה על איהו חפץ שברשותו של חבירו, לעל מה שדומה לאותו חפץ, המלש בזה, ראובן ש ברשותו בית נאה, אסור על שמעון להתאוות שאותו בית גופו הי' שלו, לא שאסור לו להתאוות לו ודגמתו או דומה לו, ע"כ, וע"ש.⁷

7. ועי' ב"ב פ"ז א', "ברית כרתי לעיני ומה אתבונן על בתולה, איהו באחורייתא, אברהם אפי' בדידו' לא איסתכל", ובח"א מהרש"א שם, הקשה, איך אברהם עבר על איסור דרבנן דגמ' קידושין הל"ל, והא ק"ל, והא ק"ל אברהם אבינו אפי' מצות דרבנן, וכדאי' ביומא כ"ט ב', ותירץ "וי"ל דודאי ראה אותה בנעורו' קודם שנשאה מדרב יהודה וכו', אלא דאחר שהיתה נשואה לו, לא ראה אותה מתוך צניעותא, [ולולא דמסתמינא, הוה אמנינא דסת"ה, וצ"ל מתוך צניעותו, או לכל היותר צניעותו, דהא מסקנא דגמ' בשבת נ"ג ב', "זו דרכה בכך [ול"ש בשרה אמנו, עי' ב"מ פ"ז א' וברש"י שם], אלא כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו".]

ואיברא דבאבות דר"נ פ"ב, מבואר מה שלא נסתכל איוב, מפני שאמר איוב, שמה אסתכל לא אשת היום, ולמחר יבא איש אחר וישאנה, ונמצא שאני מהרהר [כמי הגה"מ] באשת איש.
[ובבבין יהושע שם, בשם הילקוט, "לפיכך אחז"ל, שאסור לאשה לצאת בתכשיטים אף בחוץ לאהר", לפי שהעם מתסכלין בה. לפי שלא יתן הקב"ה לתכשיטין לאשה, אלא שתאה מתקשטת בהן בתוך ביתה, שאין נותנין פרצה לפני הכשר, כ"ש לפני הגב"ה, ועי' תענית כ"ד א' בעובדא דר"י דמן יוקרת, ובח"א מהרש"א שם, ד"ה קמציעת".]

ועי' בהג' מהרי"ט פ' באדר"ן שם, שכתב, "ומה שאמרו חכמים אסור לאדם שיקשף אשה אי"כ יהודה, שאהר אין לחוש עוד שיסתכל בה עוד כשנתשא לאתו, ישרה לא ישרה בעיניו, כיון שלא נשאה כמו שתי' נבדעא, אבל איוב נזחר, לפי שהי' לו אשה, ולא הי' צריך אלי' אם לא להרבות נשים, או להשיאה לבנו לקרובו, אם תישר בעיניו, ומזה ראויו כל אדם ליהור דואי, שמה יבוא להסתכל בה גם שהי' אשת איש".
אמנם במצורת דוד (איוב ר"פ ל"א) כתב, "ומה היא הזמא אשר אתבונן על בתולה הלא לא הסתכלתי בה כ"א זמן מיעוט, בעת שאלה אולי אשואה אני או בני, אבל לא הרבתי להתבונן בה יותר משיעור הכרה". רק ד"ל' פשוט שמרא' כזו אין עשוי לוזכרה, דומיא דצורבא מרבנן בב"ב ק"פ א' ע"ש בהג' מהרי"ט פ' וד"ק, וכע"ז תירץ בראש"ל ע"מ' אבות פ"ה מ"ט

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, היכן מצוינו שאסור לאדם' ליכנס לתוך דברי חבירו' ולא ממידת 'דרך ארץ'.
כתב בספר חסידים" סו"ס כ"ד, "אם תשמע אדם שמזכיר את ה', כגון שהוא רוצה לספר מה עשה לו הקב"ה לטובה כך וכך, אל תדלג ותכנס לדבריו, שמא ישתוק לשמוע דברך, ולא ידבר עוד דברי, נמצא שהזכיר את ה' בחנם על ידך"¹⁵, אבל אם הזכיר לקלל את חבירו, מצוה להפסיק שלא יבוא לידי חטא".
וכפל משנתו בס' התרצ"ד, שם סיים "נמצא שאתה גורם לו שמוציא שם שמים בלבטה, כשאמר הקב"ה...".

תשובה ל"מעניני אסורא"

בתשובה לשאלה, היכן רמזה בפרשתינו ההלכה (וי"ד פ"ד ד') שתולעת פרישה מה פרו, וחזרה לתוכו, שהיא אסורה.
התשובה היא מהפסוק (מ"ו א') "ותולע ופוח ויוב ושמרון", וכפי שהובא בראשונים בשם הר"י והר"ח ז"ל, וז"ל האורחות חיים (לכותא איסורי מאכלות סי' מ"ב), "הרי" והר"ח ז"ל כתבו סימן לתולעים שצאו מן הפירות כשיצאו לחוץ, כלומר כשפירשו וחזרו אסורין, וזה הסימן שכתבו ז"ל, 'ובני יששכר תולע ופוח ויוב ושמרון', כלומר תולעת שעשה פה וישוב'¹⁶, ישמנו מלאכול, ויוב שכתוב במקרא הוא 'שוב' שכתוב בסדר פנחס (במדבר כ"ו כ"ד)¹⁷, וכע"ז בכלבו סי' ק"א פ"ש.¹⁸
וכ"ה בשר"ת הרשב"א (ח"ז סי' תקפ"ז), בשינוי לשון קצת, "הרי" והר"ח ז"ל כתבו סימן לתולעים שיצאו מהפירות, בשיצאו לחוץ, או פרוש אסורין, וזהו הסימן שכתבו, 'ובני יששכר תולע ופוח ויוב ושמרון', כלומר התולעים אם עשה פה, חוששין שמא יצא וישוב לפנים, שמור עצמך שלא תאכלנו, ויוב שכתוב בסדר ויקרא הוא שכתוב ישוב בפרשת פנחס"¹⁹.

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: קהת".

דמות הקשורה: "ובני לוי גרשון קהת ומררי". בראשית מ"ו א'.¹⁴

לארבעת ימים שווה, ששניהם חיו מאה שלושים ושבע שנה.
שלו היה אבי קהת, מפורש בפרשתינו (מ"ו י"א), "ובני לוי גרשון קהת ומררי".

שעמדם היה בנו של קהת, מפורש בפסוק (וי"ח, "ובני קהת עמדם ויצחק ויחברון ויעזאל"...
שניהם חיו מאה שלושים ושבע שנה, כמפורש בקרא, לוי שם (ט"ז), "ואלה שמות בני לוי לתלתם גרשון וקהת ומררי ושני חיי לוי שבע ושלישים ומאת שנה", ועמדם שם (כ' ס'), "ויקח עמדם את יוכבד דודתו לו לאשה ותלד לו את אהרן ואת משה וישני חיי עמדם שבע ושלישים ומאת שנה".
וקהת עצמו חיו מאה שלושים ושש שנה, כמפורש בקרא (שם

- ע"כ פ' אם הלה התרצה לו, דבלא התרצה משמע מלשון הרמב"ם שאינו עובר, דהא כתב 'עד שלקחו ממנו', ועי' מ"ח מצוה ל"ח, ולענין תאוה, עי' ש"ע סי' ש"ט ס"ג, ועי' במנ"ח שם, ובשד"ח בכללים מוכרח ל' כלל ק"ל בשם כמה מהאחרונים, שפקפקו בזה אם עובר בלא שגמר בלבו להשתדל לקחתה, ע"ש בארוך, ונאשרינהו לעיינין בדברי מרן הסטייפלר זצ"ל בס' ברכת פרוץ ע"ה"ש יתרו, ע"ש.
- בדומה לזה י"ל בעני המבקש צדקה, או גבאי המבקש מבעל חנות שיתרום לצורך ענייני מצוריים שונים (זה כבר נכנס לשאלה של לא תחמוד לצורך אדם אחר, שע"ה"ת בלא החכמה ח"ג סי' מ"ה, אמנם בעני עצמו עכ"פ יש לדון), וגם אם מתנה כמכר [ע"ה"ש ארץ צבי (הנזכר להלן) ס"ב], אולי צדקה ע"פ. ועי' אולי יש להקל במה שנהגו מחברי ספרים לשלוח ספרים תמורת שישלחו להם ספרים או מעות, ועי' פתחי חושן פ"א מגניבה סק"י, ואמרי יעקב (הנזכר להלן) עמ' ק"ה בביאורים.
- ועי' ש"ע ארץ צבי (הנזכר להלן) פ' ארץ צבי, ר"מ דשיבת מהר"ם מלובלין), ח"א סי' ד'.
- מש"כ הערה"ש 'חנוני', נראה פשוט דלא דוקא, וכמו שמסיים שמשמכר מבקש ממנו וכו', וה"ה א' וז"ה א' דהוא אצל חבירו שיש ברשותו אותו ספר, באותה הוצאה, בכמות של כמה ספרים, שיכול לשואלו אם עומד למכרה, ופשוט.
- ובס' אמרי יעקב (הגה"מ שטרן בליט"מ) על ש"ע הרב, סי' ז' (עמ' ק"ז), וביאורים), מצדד ל"רשאי לשאול אותו, אם הוא מוכן למכור כליו או ביתו, דאף שהם דברים שאינם ידועים לו שהם עומדים להמכר, מ"מ לפעמים בדעת הבעלים למכרם אם יהיה לו קונה".
- איברא, שיש לעיין, דסברא זו משניתת לבי פ"א, וא"כ תליא במיני הפצים, דמסתברא הכי ומסתברא הכי, דאטו יוכל לשואלו על 'התמונה' ה'תלוי' בביתו חז' עשרים שנה, אם רוצה למכרו, ולא ידך גיסא אם מיריב במאן דעילוי ונפיק אזווי.
- ומ"מ גם לדעת האמרי יעקב מבואר שהוא רק דרך שאלה של התעניינות בעלמא, לא כן כשמוסיף והוא רוצה ל"דמים מרובים" עבדו זה, דבהו מסבא ו"ל דשפיר נכנס לגדר "קבשה".
- ובש"ת משנה הלכות מההד"ח ח"ב סי' ת"י, "ולפענ"ד גדר לא תחמוד לא שייך רק לאדם חומד חפץ או ממון, או כל דבר שיש לו לחבירו, והוא רוצה באותו חפץ, והוא חומדו להיות שלו, או הומר עובר על לא תחמוד, אבל אם רואה בית נאה, או דירה, והוא רוצה בית כזה, ואו דירה כזו אני רוצה, אין בזה איסור

שם י"ח), "ושני חיי קהת שלש ושלשים ומאת שנה".

יחד עמי במנין השבעה נמנים – שיחד עם קהת, נמנו לוי אביו ועמיו בנו במנין השבעה שחקנו את חטיאי הקדמונים.
לפי קהת יועזרם והשבעה שחקנו את חטיאי הקדמונים, אלו שבמעשיהם סילקו את השכינה מהתחתונים, ואותם השבעה צדיקים שנמנו, תקנו את הדבר, והורידו חזרה את השכינה לתחתונים, וכדאיטא במדרש, "יעקר שיכינה בתחתונים היתה וכיון שחטא אדה"ר נסתלקה שכינה לרקיע ראשון, חטא קין הסתלקה לרקיע השני, דור אונן שלשיש, וזר המבול לרביעי, דור הבלה לחמישי, סדומיים לשישי, המצרים בימי אברהם (או: אמרפל וחבריו) לשיביעי, וכנגזן עמוז ז' צדיקים והורידוה, אברהם לשישי, יצחק לחמישי, יעקב לרביעי, לוי לרביעי, קהת לשני, עמרם לראשון ומשה הורידה מלמעלה למטה. ה"ו ט"ז ז', במד"ר כ"ג ו' ב', שהש"ר ה' א', נתחומא פנדיי ו' נשא ט"ז ופסיקתא דר"כ א' ב'.

ועוד שני מניני שבעה מצאנו שקהת נמנע יחד עם לוי אביו ועמדם בנו, שבבעה 'חסידי עולם' המצוירים על צד אחד של קני המנורה הנוספים שבסכאוו של שלמה המלך, "ולקבל סטרא תניינא ומנרא, קיימין קנין אוחרוני, דצירין עליהון שבעא חסידי עלמא, ואלין שמהתהון, לוי, קהת, עמרם, משה ואהרן, ואלדד ומידד, וחור (וי"ג: וחג) בנייא ביניהון"[[]^{דרוש שני אסתר א' ב'.}[]]

וכן במנין שבעה דורות מאברהם ועד משה, שכל השביעין חביבין, אברהם, יצחק, יעקב, לוי, קהת, עמרם ומשה. ע"פ שמו"ר מ"ד ט' וי"ה כ"ט י"א, נתחומא כי תשא א' וילקוט יתרו רע"ו. תשר"ח לרביה המשיבם של מנין השבעה שציינו לזאת, "ואי אפשר לפורטם כי רבים הם".

מבכורי זכיתי^[21] **אף לדור רביעי** – שקהת זכה לראות עמערם בנו בכורו אף דור רביעי, שהאר"ך ימים עד שראה את פנחס בן יניו.

שעמרם היה בכורו של קהת, כמפורש בקרא שבכל מקום נמנה הראשון מבניו, וכגון (שמות ו' י"ח), "ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל...". ובחז"ל מצאנו להדיא לשון 'בכור' על עמרם, כאשר קרח במחלוקתו, עיקר טענתו התחילה מנשיאותו של אליצפן בן עזיאל, וכך אמר "אחי אבא ארבעה היו, *עמרם הבכור* נטלו שני בניו גדולה... מי ראוי לטול את השנייה, לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם...". נתחומא קרח א' ורש"י במדבר ט"ז א'.

וקהת זכה לראות את פנחס בן יניו שהוא דור רביעי לעמרם בנו (ודוך דמשיט שלן), הכי איתא בתרגום יונתן בן עוזיאל שם, "ושני ח'יוי דקמתי חסידא, מאה ותלתין ותלת שני חייא, עד דחמא ית פנחס" הוא אליהו כהנא רבא דעת"י למשתלחא לגלותא דישראל בסוק יומיא".

וכבר נתקשה ב'פירוש יונתן' שם, שדבר זה לכאורה "גם כן מן הנמנע", 'שהיו אהרן נולד לקה"ז שנה גלגול מצרים', וקהת מת קל"ז, ואין מלידת אהרן עד מיתת קהת אלא י' שנה, ואיך אפשר שיהיה באותו היום נולד פנחס נכדו של אהרן".

וכתב שם, "זוה אפשר ליישב קצת בדוחק, דקהת מירודי מצרים היה, ויכול להיות שהדורות הארשונים היו מולידים לשנים מועטים וכדאיטא במסכת (ב"ב בן נוח[ין] סנהדרין ס"ט ב'".

הנה בזמן לידת קהת, שנמנה ביורדי מצרים, אמאי הסה"ד שע"פ דברי הרלב"ג בפרשת לך לך שכתב "כי קהת אביה שהיה כמו בן שתי שנים בבואו למצרים", נמצא שנולד בשנת ב' אלפים רל"ה^[22] או רל"ו [דהיינו, אף בשנה האחרונה לשנות השובע – רל"ה או בשנה האחרונה לשנות הרעב – רל"ו].

יצא לחוץ קודם.

18. ועי' כאן בספר הרמזים לרבינו ז"ל, מה שרומזים השמות יוב ושמרון, וכן להלן במדרש שכל טוב כאן.

19. ונראה החילוק, ובכלבו ואוחרות חיים שם משמע שפירשו כונת הר"י וה"ח ז"ל, שימנו זה קאי על עיקר הדין שתולעת שפירשה לגמרי לארץ וזורה, שהיא אסורה.

אבל ברשב"א משמע, שדין זה אי' לסמן, והטעם משום שזהו עיקר איסור השרוץ על הארץ המפורש בקרא, דפשוט שכולל גם אם חזר לפרי, כל שהיה בארץ. אלא כונת הר"י וה"ח"ז בזה לענין אך קד פשתה 'פג', אם חוששים שזהו סימן שיצאה וזורה, דאף אם ברי לו שיצאה וזורה, מ"מ עדיין אינו בכלל עיקר האיסור שדרשן אארץ, אלא הוא בספק, כיון שסתמא לא פירשה לארץ, אלא על גב הפרי, והוא בעיא דלא איפשטא בחולין ס"ז ב' ע"ש.

ואי"כ שפיר "ל דע"ז דוקא נקטו רבנן זה, וכענין שאר אסמכתות דחז"ל, דל"ז נקראו סופרים, ופעמים שעשו שכן גם למילי דאורייתא שלא נתפרשו בקרא, וה"נ אף שלא מפורש כה"ג גבי איסור שרוץ הארץ, מ"מ יש לו רמז בתורה לאיסור, אף שהוא על ספק תורה.

ועוד ניחא בזה, שכן עיקר משמעות הרמז לענין שעשתה פה וכו', דאם קאי לעיקר דין השרוץ בארץ, מה ענינו למה שעשתה פה.

ורכ"נ בשו"ת יכין ובויעז (ח"א סי' צ"ג) שכתב "והוא שלא פירשו, שאם פירשו שהרי זה שרצו על הארץ וסורים, ונתנו סמך לדבר, תולע ופוח וישו ושמרון, כלומר פרי שהתולע אחר שנחלש ויצא לשפת הפרי ושב לפרי, השמר פן תאכל אותו תולע", הרי דקאי לענין שיצאה רק לשפת הפרי, שאיסורו רק מספק ואין לו מקרא מפורש, ועי' נתנו סמך לדבר לעשותו כאילו הוא בכלל שרצו על הארץ.

ואמנם צ"ל דכ"ז דוקא שבידוע ואלא על מבחון, שלכאו' כל שיש נקב הרי יש לחוש שבא מבחון ועשה נקב זה שממנו נכנס לפנים, ועי' ב"ז ב'פוסקים גי'ז שם ואי"כ".

ואגב ל"ד המוסר הודוסי, יש בנ"ט להוסיף מה שנרמז ענין זה כאן, וגבי יששכר דוקא, ד"ל כי שורש יששכר שמישיע עצמו כתולעת, דידוע מאמרם ל"ז דאין ל"ז מתקיימין אלא עמו שמישיע עצמו כמדבר, ומצינו במ"ק (ט"ז ב') גבי דוד, שדרשו לא המקרא "וישב בשבת תחכמוני", בשעה שהיה יושב בישיבה לא היה יושב על גבי כרים וכסתות, אלא על גבי קרקע, ...א"ל

ולפי זה יצא, שקהת שחי מאה שלושים ושלה שנה, מת בשנת שש"ט, או אפילו יתכן ש'ע' [שלפעמים השנים אינם שלימות וכידוע], ואהרן נולד בשש"ה, נמצא שלכל היותר היה אהרן בן חמש שנים בעת מיתת קהת זקנו.

ותשובנו זה יכול לעלות בקנה אחד עם דברי ספר הישר (שמות ד"ה ויהי מקץ שנתים ימים, ע' ע"ר), המביא את כל השמות בשמרה נקרא בהם, "וקהת אבי עמרם קרא שמו אבי דגור, כי בעבודת גדר האלקים את פרץ בית יעקב, ולא יספו להשליך זכוריהם המימה", ואף אם הדבר היה במלאת למשה שנתיים ימים, וכפי הנראה שם, שכל ענין תניית השמות היה באותה שעה, וגם זה יתכן, שהרי משה נולד בשש"ח, ובש"ע היה בן שנתיים, אי"כ באותו הזמן היה קהת בימיו האחרונים ונתן לו את שמו אביגדור^[23].

ולפי זה הדברים הללו מתקשה הסדה"ד דבדרי התרגום יונתן שהבאנו לעיל, היאך יתכן שקהת ראה את פנחס נכד נכדו, הרי בקושי הפסיק לראות את אהרן נכדו, לכל היותר חמש שנים, ודברי הפירוש יונתן שהיה אהרן בן עשר שנים וכו', לכאורה אינם מובנים, וג"כ.

והנה ראיתי היום 'חומש המליץ בינותם', והוא חומש עם ביאורים ועיונים בדברי התרגום היונתן, שבעמ' קל"ח, בעיונים עם ד"ה והנראה, המביא ביאור בדבריו על דרך הדרש, ע"ש.

ובעזה"ת, באחת השבועות הקרובים נכתוב עוד בענין דברי היותן בן עזיאל הללו, שלכאורה אינם על דרך הפשט.

ובתורה רמזים צאצאי השלישי – שצאצאיו של חברון, בנו השלישי של קהת, אינם כתובים בתורה, לא ברק רמזים בה. שחברון היה בנו השלישי של קהת, נמורש בקרא שבכל מקום נמנה השלישי מבניו, וכגון (שמות ו' י"ח), "ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל...".

אך צאצאיו של חברון אינם מוזכרים או מנויים בשום מקום בתורה, וכתבו רבותינו הראשונים, שלמרות שאינם כתובים במפורש, הם המזוים במה שהתורה כתבה (כמבאר ג' כ"ז וכ"ו ח"א), "משפחת התברני^[24]", היו אומ' שהיו לו צאצאים, רשב"ר שמות ו' י"ח, "...ועל חברון לא פירש. ואם תאמר כי לא היו לו בנים, והלא בחומש הפקודים (במדבר כ"ו י"ח) כתיב, ומשפחת חברוני, ולמה לא פירש כאן בני חברון...", וכן פירשו עוד ראשונים וכדלהלן.

ובאמת בספר דברי הימים (כ"ג ט"ט), נמנים זרעו, "בני חברון יר'הו הראש אַמְרֵיה הַשְׁנִי יְחִזְיָאל הַשְׁנִי וַיְקַמֵּם הַרְבִּיעִי", וביאר המלבי"ם שם, שרק יר'הו היה בנו של חברון, ואילו שלשת האחרים, אמריה, יחזיאל ויקמעם, היו בני יר'הו ונכדי חברון, שהרי כך הם נמנים בח"ז כ"ג, "ובְּנֵי ירִיהוֹ אמִירוֹהוּ הַשְׁנִי וַיְחִזְיָאל הַשְׁלִישִׁי וַיְקַמֵּם הַרְבִּיעִי", אך הגר"א שם כתב, "ובני יר'הו. פירוש ובני חברון יר'הו", ופשטותו ביאורו הוא, שכונות הפסוק למנות את בני חברון, ואי"כ יצא שסבר שכל הארבעה הינם בניו, ודלא כמלבי"ם, וי"ל.

עוד מצאנו שם מוזכרים מזרעו של חברון (כ"ו ל' – ל"א), "לחברוני חֲשִׁבְיָהוּ ואחיו בני חיל... לחברוני תלדתינא לאבות בשנת הארבעים למלכות דודיד נדרשו ונביאם חג בני חיל ביעוד ולעז".

והטעם מדוע לא נמנו בני חברון בתורה, ביארו רבותינו הראשונים, שכל סדר התולדות שהוזכרו בתורה, הוא לצורך, שכל סדר תולדות שבת לוי עד לעמרם, הוא בעבור כתבית יחוסם הרם של משה ואהרן, ובני יצהר וכתבו בעבור קרח, וכן כולם, אך בבני חברון, לא היה סיבה בעבורה היה צורך להזכירם, לכך לא הוזכרו. כן כתב האב"ע שמות ו' כ"ב (לאחר שהאר"ך לבאר מדוע הזכירה התורה את תולדותיהם של האחרים), "הזכיר עזיאל, בעבור כבוד משאל ואלצפן בתורה, ולא חשש להזכיר בני חברון",

קב"ה, הואיל והשפלת עצמך..., ואמרו עליו שם עוד, "... הוא עדינו העצני, כשהיה יושב ועוסק בתורה היה מעדן עצמו כתולעת".

וכן נמצא להדיא ב'שכל טוב' כאן בזה"ל, "ובני יששכר תולע, שמתעדן כתולע בתלמוד תורה, ודומה למדרש לו מה שכתוב והוא עדינו העצני ופוח, שממחי' פה ומאיר פנים בהלכה. ויוב, שקולו לכובד בעבדי הורא, ושהיה יושב שבתבוש הפקודים, לומר לך הוא שיבה הוא ביאה, ולמה נקרא ישוב, שהרבה בניו ישיבות בשמרים, שמרון, ששמרו את התורה כהלכותיה, שנא' ומבני יששכר יודיעו בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל".

ומצינו בישיעיהו (מ"א ז"ד), "אל תיראי תולעת יעקב", וברד"ק שם, "ובלימדנו, למה נמשלו ישראל לתולעת, לומר לך מה תולעת זו היא מכה את הארזים אלא בפה, והיא רכה ומכה את הקשה, כי ישראל כל כחם בתפלה, ומכים רשעי העולם שהם חזקים כארזים ונמשלים בהם, שנאמר ארז בלבנון".

ואי"כ, ל"ז דוד משלו יששכר, ורובץ בני המשפתיים, מלשון שפתיים, שמישים עצמו כתולעת, שעיקר כחו בפה ומשפיל עצמו וכו', ואי"כ ל"ד ששל, הדפרי היינו התורה, כנמשל פעמים טובא ככתובים, ויששכר היינו התולעת, או נאמר דיששכר היינו התורה עצמה, וז"ש 'ובני יששכר תולע', היינו 'בני התורה' שהם כתולעת כאמור, ואי"כ כדי שיצא כחלק מן הפרי, צריך שהיה שוקע תוך הפרי, שלא יעשה פה לעצת לחוץ. ושייך בזה גם ענין דיאתא בגמי' מ"ק ל"ע שם, דד"ת בסתר שנא' תדעיק ירכיך וכו'.

והנה אם ח"ו פירוש האדם מן התורה, היא הפרי, הוי כדג הפורש מן המים, כדפורש מן החיים, ולכן זה ששנה ופירש ויצא לחוץ, שפירש מרדכי יששכר, השמר ממנו כי הוא קשה מכולן (כדאי' בפסחים מ"ד ב'), ולא אם חזר, כבו אינו מגוף הפרי, אלא מהול בהבלי העולם. א' ושייך שיושכר אבי' ויתבטל ביטול גמור תוך הפרי.

20. תרגום דברי ה'תרגום שני', מספר מאורות מגילה, מאורות השני, "ולעמת הצד השני של המנורה, עומדים קניינים אחרים שמצוירים עליהם שבעה חסידי העולם, ואלה שמותם, לוי, קהת, עמרם, משה ואהרן, ואלדד ומידד, וחור (וי"ג: וחגי) הנביא ביניהם".

וב'כוכבי אור' שם אות ס"ז העיר, שנראה שכונות התרגום לומר, שאלדד ומידד היו יחידיו על קנה אחד, דאי לאו הכי, נמצא שהיו שמודה קנים במנורה, ולא שבעה.

וכעי"ז כתבו בפירושי ר' חיים פלטיאל שם ש"ג, פירוש הטור הארוך שם שם ז"ד, ברשב"ם, בחזקוני ובמבט זקנים שם שם י"ח, דעת זקנים מבעלי התוספות שם שם כ"א, פירוש הרוקח שם שם כ"ב (ע' ל"א), פנחס זוא שם שם כ"ד, וע"ע בפירושי התורה לבעלי התוספות, שם שם ש"ג, א' וד', י"ד א', י"ח ג', ד', ה', כ"א א', כ"ב א', ל"ד ב', שהעתיקו כן בשם ראשונים רבים.

ומה שכתבו שם בדעת זקנים מבעלי התוספות, ש'ובני יצהר. למה חשב בני עמרם ובני יצהר ובני עזיאל שהם בני בניו של קהת, ולא בני בניו של גרשון ומררי, ולא חשיב נמי בני בניו של חברון כמו שאר בני בניו... אי נמי שלא היו לו בנים". שיש לעיין על מה הולך האי נמי', אלא על חברון, שבהה"א מצאנו שבניו מוזכרים, וכדלעיל, והשו"ך על האחרים, שגם בניהם מוזכרים, וג"ע.

נכדי שעל ידו נתבזיתי – שמקרח נכדו של קהת, על ידו נתבזה במחלוקתו.

שקרה היה נכדו של קהת, מפורש בקרא (במדבר ט"ז א'), "ויקח קרח בן יצהר בן קהת...".

וקהת נתבזה מקרח נכדו, שהוזכר במחלוקתו של קרח, שכאשר התורה מייחסת את קרח, היא מייחסתו אף אחריו (שם), "ויקח קרח בן יצהר בן קהת...", ועל בזיון זה ביקש יעקב בברכותיו לבניו (בראשית מ"ט ו') "בקהלם אל תחד כבדו", שלא יוזכר שמו במחלוקת, אף לא כייחוסו של קרח. ע"פ רש"י בבראשית ובבמדבר שם.

וע"ע סנהדרין ק"ט ב', ב' "...בן קהת, בן שהקהה שיני מולידיו', וברש"י שם, "הקהה שיני מולידיו. שנתביישו אבותיו במעשיו הרעים". ותשר"ח להרב בנפשו מאיר ינקלביץ שליט"א, ולבה"ח שמעון שפירא י"י ששלחו לנו מ"מ זה.

ועי' שביחות מוסר לגר"ח שמואלצ'ניץ זקוק"ל תשל"ב ח' שביאר בארובה את הבזיון הקהת שהיה בזו, שכל מעשה עבירה שעושה אדם, כל אבותיו ואבות אבותיו לדורותיהם, היה בהם שורש זה, "וגרעין נילם אז התפתח כעבור דורות לצמח של... ועל כן הם צריכים כפרה שיצא חטאם לומר".

וממשיך הגר"ח ומבאר, שזה היתה תפילתו של יעקב כשראה שמבני בניו יחסאו בחטא קרח, שהקב"ה יכתוב תורתו שלא משרשו יצא הדבר, הוא נקי מחטא זה, ולכן שלא שייך אליו שורש החטא הזה, שלא יזכר שמו עליהם.

ומסיים הגר"ח, "ומיכך עד היכן חייב בן תורה לזוהר מכל שורש ונטיה לרע, ובל יאמר בלבבו הן אין כאן מעשה עבירה, שהרי מנטיה קלה לרע יוכלו לצמוח פירות רעים ומרים עד מאוד, וכן להיפך, על ידי כל נטיה קלה לצד הטוב, עתידים לצמוח פירות נאים ומתוקנים כבאר ומן ועמוד הענין".

לבעלי רוח ממנו זכיתי – שקהת זכה שמקרח, אותו הנכד שעל ידו נתבזה במחלוקתו, וכדלעיל, יצאו בעלי 'רוח נבואה' ו'רוח הקודש'.

שמקרח יצאו בעלי 'רוח', שלשלת בניו, 'אסיר' אלקנה' ו'אביאסר' וכו' ל'רוח הקודש' ול'נבואה', עיין מדרש תהלים א' ו' ועוד, וכן נמנו בבניין הארבעים ושמונה נביאים שעמדו לישראל, לפי כמה מהראשונים במגילה ז"ד א'. ותשר"ח לכל אלו שציינו מ"מ זה.

ועוד שיצאו ממנו שלשלת גדולה, אלקנה אבי שמואל (שנביא היה, רש"י בעירובין ח"א ב'), שמואל הנביא, יואל בנו שהוא יואל הנביא (ש"בן פתואל" המוזכר ביואל א' א', ביאור חז"ל שהכוונה על בעל בני שמואל. ע"פ במד"ר י' ה', ועי' רש"י שם). דאם שלשמות עומדות מבני בניו כולם מתנבאים ברוח הקודש. נתחומא קרח ה' ורש"י במדבר ט"ז ז' ועי' בדה"א ו' א' ז' – ש"ג, וכן שם יח' – כ"ג, יחבסי שמואל על לרר.

איברא, שבין אם שניהם היו בקנה אחד, ובין אם היו בשני קנים נפרדים, מוכרח להיות שחור וחגי (שניהם יחד, או כל אחד לחוד, וכדלהלן), שהיו בקנה האמצעי, לא נמנים במנין שבעת חסידי עולם, דאל"ה 'היו לנו שמונה או תשעה חסידי עולם, ובתרגום להדיא שרק היו שבעה, ויתכן שזה הטעם שכתוב שהיו שבעה, שנרע שאינם כוללים את האמצעיים. דאם לאו, וכי מניינו אתא אשמועינן', אלא שבא לאפוקי. וי"ל.

עוד כתב שם באות ס"ח, שיש לעיין מה היתה נוסחת הספרים הגורסים 'חגי הנביא', האם במקום 'חורי', או כחוספה, שעל הקנה האמצעי היו גם חור וגם חגי.

21. מנוסח שורה זו ב'כתב חידה', בטעות הושמטה תיבת 'לראות' 'שלבעדיה' ולא מובנת השאלה, שהיו רוב ישראל זוכים לדורות רבים, הרבה יותר מאובלע'. ועם ציבור המשיבים לסליחה.

22. וע"ע שם בב"א רט"ו, שהביא בשם שלשלת הקבלה (דף י' טע"א), שנולד בשנה זו, ומת בשמ"ח, וכתב על כך, "דזה אינו וטעות גמור".

23. ומכח דברי ספר הישר אלו מכריח סדה"ד לומר, שדברי השלשלת הקבלה בענין לידתו של קהת בשנת רט"ו אינם נכונים.

24. דרך המקראות שבתורה לכתוב 'חברון' מלא 'חברני' חסר, ואילו בספר דברי הימים, גם 'חברון' וגם 'חברוני' מלא.

ורבותינו הראשונים כתבו בפירושה של התורה 'חברוני' מלא, ולכך, כל מקום שכתבנו תיבה זו, שלא במקום שהעתיקנו לשון המקרא, או כל ציטוט אחר, כתבנו 'חברוני', מלא.

דבר לפותרים:

- כל תשובה הנחלת למערכת, מתקבלה בתשומת לב ובכבוד הראוי.
- תשובות הקוראים החשובים שיש בהם הוספת והערות, מלימות למערכת **עד יום שני בשעה 8.00 בבוקר ביוני**, מערכת משדולת לשלכם בתשובות ומחשבות. [א"ה היה ניתן לשלכם, ואי"ה עוד חודד למועד].
- תשובה שאינה נומקמת וללא מקור, אינה נחשבת. [בנו, תשובה ל'מעשה רב' בסגנון 'הצדק עם פלוני', בלא למנח מדוע או מבלי לעיין מקורו, וכן תשובה ל'כתב חידה' בסגנון 'המרתה היא אלמונית', בלא לפרט איך התשובה מתאימה לכל ההדרות (או לכל'פ לארבע מתוך שם הדרות)], וכן כל כה"ג.
- כל תשובה נכונה שתתפתח בהגרלה (אף אם אינה התשובה המורשתת).
- יש לכתוב בבירור את שם השולח, כתובתו ומס' תשובה במקום בולט.
- רצוי להשאיר את שולו הדף ריקים, ששתי ס"מ בכל צד ולמעלה ומטה, שבידוע ששולו הדף בפקס איננו ברורים.
- אין לשלוח אותו דף פעמיים [ואף לא לשתי מספרי הפקס השונים].

